

MENEKÜLŐK.

I.

PAVLOVNA Borbála útrakészen, bundába öltözve, jött át a másik szobából.

— Nohát, csakugyan nem jössz? — kérdezte az urától, aki a különféle szerszámokkal telerakott asztalon valami szerkezet összeállításával bibelődött.

— Nem, nem megyek. Jobban szeretném, ha te se mennél, Várjá — felelte csöndesen a férfi.

Az asszony szeme megrebbent. Egy pillanatig csodálkozva nézett férjére azután, mintha bizonytalankodna, úgy mondta :

— Azt hittem, végül mégis csak kijössz velünk . . . Csak nem félsz?

A férfi föl se vetette a fejét, mintha ez a kérdés nem is érintené. Tovább motozott a szerszámok és alkatrészek között és magyarázó hangon kezdte :

— Nem okos dolog, hogy kikiséred Boriszékát. Nem okos, mert ezzel érdeklődést mutatsz egy olyan dolog iránt, amelyet magad is el akarsz követni . . . A búcsúzkodás az állomáson : legalább is föltűnő és a cseka emberei még azt is gyanusnak találják, ami nem feltűnő . . .

Várjá félbeszakította :

— Azt hiszem, ha valami mindennapos dolgot csinálunk, az nem lehet feltűnő. Mindenki tudja, hogy Boriszékával naponta együtt voltunk . . . Vinczerszky a legjobban . . . Ha csapdát állított, akkor igazán mindegy, hogy kikisérem-e őket, vagy sem.

— Ha így gondolod ! — felelte a férfi és kissé fölrántotta a vállát.

Azután összecsókolóztak és Varvara kiment. A férfi még utána szólt :

— Ha Kellengraat meglátod . . .

— Jó, majd ideküldöm ! — kiáltotta vissza az asszony.

II.

Darvas Lajos annakidején a műegyetemről került ki a frontra és a frontról Oroszország belsejébe. Évekig ette a hadifoglyok keserű kenyerét és kényszerülten barangolta végig fél Ázsiát. Volt Tobolszkban, Krasznojarszkban, Irkuckban, de Mongóliába nem tudott soha átszökni ; ellenben kétszer is átment az Uralon és mindig a menekülés lehetőségeit forgatta magában. A forradalom után a két keze munkájára volt utalva.

Egy darabig mint ács kereste meg a kenyerét, azután lakatos lett, de közben csomagokat is cipelt a pályaudvarokon, majd pár hétig ápoló volt a tulai kórházban, sőt, amikor egyik szökési terve meghiúsult, utcai közsörűsnek is fölcsapott Kiewben. Néha halálosan alélt volt már, a sok szenvedés végkép elcsigázta és fátyolozott tekintete mögött, csak mint kialvóban lévő méceses lángja, reszketett a hazavágyás. Földöntúli hatalomról, pénzről, fiatal erőről álmodott, amelyek átsegítik minden akadályon és ezalatt minden, ami a szeme sugarába esett, a nyomor és a kétségbeesés ruháiban hullámozott meg. Mégis föltápáskodott mindig és tovább vonszolta magát. A vadul fenyegető, bujkálásra kényszerítő körülmények mindinkább észak felé hajtották. Sok hányattatás után így került Moszkvába, majd később Pétervárra, ahol végre is egészen jól elhelyezkedett: soffőr lett a Vörös keresztnél.

Vagy másfél évig elég nyugodtan élt itt. Testileg, lelkileg megerősödve, újra kezdte álmódzásait, terveit a menekülésről. És lelkének gyermekégboltjára ekkor hajolt rá földi életének legszebb valósága: Szerpulov Pavlovna Borbála. Már az első pillanatban magához tartozónak érezte és úgy nyúlt utána, hogy sohasem engedi el többé. Varvara gazdag familiából való volt, de ezekben az időkben ennek az elmúlt gazdagságnak már semmi jelentősége nem volt s hogy fönntarthassa magát, csodálatos ügyességgel készített művirágokat árult.

Amikor Darvas meggyőződött arról, hogy Varvara is szívesörömost elhagyná Oroszországot, elvette feleségül.

Hónapok óta megint csak a szökés gondolata foglalkoztatta. Eleinte a Finn-öblön szeretett volna átkelni, de amikor megtudta, hogy arrafelé szigorúbbak a védelmi intézkedések, mint Észtország felé, megváltoztatta szándékát. Megbízható segítőtársra lett volna szüksége, ilyenre azonban nem akadt. Vinczerszkyben, akit barátai ajánlottak, nem tudott megbízni.

— Lengyel ugyan az ipse, — mondták — de régtől fogva itt van és úgy látszik, ismeri a dörgést . . .

Pedig voltak, akik rábízták magukat, így Boriszék is, akik most indultak a határ felé. Ha nekik sikerül, akkor . . . Akkor hát igen. Akkor rábízta magát ő is erre a lengyelre. De ez majd elválik — gondolta kételkedve.

Kellengraat várta, a dorpati kereskedőt, aki voltaképpen csempész volt. De annak csakugyan voltak összeköttetései, mert havonta négy-öttször is föltűnt Leningradban. Jóindulatú embernek mutatkozott, bár mindig csak a maga hasznát kereste, aziránt pedig sehogyse akart nyilatkozni, hogy az ő kicsempészésükre vállalkoznák-e? A lenfehérhajú észtt csak mosolygott, ha erre terelődött a beszéd és inkább az áruit kínálhatta.

Egyszer nagytitokzatosan azt kérdezte:

— Van-e már rádiója?

— Rádió?

Hatalmas lódulást érzett s fáradt agyában új lehetőségek türelmetlenkedtek. Mert a rádió tabu volt mindenki számára még ekkor, csak az állam és hatalmasai használhatták, meg akik titokban fölszerelték.

— Hogyne, hogyne, — dadogta s a menekülés nagyszerű álma az új öröm mögé süllyedt.

És ettől fogva ezt az örömét dédelgette szíve lázával és remegve várta Kellengraat, aki csak apródonként szállította az egyes alkatrészeket. Ezen az estén várta az anódtelepét.

III.

Már alkonyodott, amikor a lépcsőházból fölhangzó dobaj arra készítette, hogy munkáját abbahagyja. Sejtette, hogy Pavlovna Borbála nem egyedül jön meg a pályaudvarról és ezért ráhúzta asztalára a fedelét : nem akarta, hogy feleségén kívül más is tudjon az ő rádiójáról.

Az érkezők : Dudás, Gyantos és Szűts, továbbá Amlacher magyarországi szász segédorvos és orosz felesége, el nem titkolható izgalommal tárgyalták Boriszék elutazását. Hiszen valamennyien ki akartak szökni Oroszországból. Mivel saját szemükkel látták, hogy Boriszék vasútra szálltak, szinte istenítették Vinczerszkyt, aki barátaik útlevelét megszerezte és utazásukat nyélbe ütötte. Semmi okuk nem volt arra, hogy gyanakodjanak, jóllehet nem igen tudták már, hogy Vinczerszky hogyan és mikor került közéjük és ezért Darvas óvatosságra intő megjegyzéseit figyelembe se vették és lehetetlennek tartották, hogy Vinczerszky áruló lehessen.

Darvas nem is szólt most erről, nem akarta kedvüket rontani, csak nézte a bizakodó arcokat és kissé sajnálta valamennyiüket. Mert mindnyájan rendíthetetlenül hitték most már, hogy kimenekülhetnek ebből az örökös bizonytalanságból, amely annyira fojtogatta őket, hogy azt sem tudták : kivel álljanak szóba, kinek higgyenek?

Csak Gyantos nem tudott velük lelkesedni.

— Ha most se sikerül, hát én . . .

Öt éve, hogy fogságba esett és csonttá fogyott a honvágtyól meg a nélkülözésektől.

— Nono, majd csak sikerül egyszer, — próbálta Darvas megnyugtítani. — Ha most nem, hát máskor . . . Én már hét esztendeje vagyok idekint, mégse adom föl a reményt . . . Mondom, Vinczerszkyben nem tudok megbízni. Ha majd ideáll és . . .

Pavlovna Borbála a teát töltögette épen. Folytatta férje szavait.

— . . . és ideadja a cédulát ! Mert igazolnia kell magát ! . . . Ne csodálkozzatok, hogy csak most mondom el ezt nektek . . . Mária Golochovával megállapodtam abban, hogyha szerencsésen átérnek a határon, német nyelven írt cédulát fog Vinczerszkynek átadni . . . Ha Vinczerszky ezt felmutatja : rendben van . . .

— Várjá, galambocskám, angyal vagy! — áradozott Mihajlovna Olga, Amlacher felesége. — És milyen okos volt, hogy Máriára bíztad a dolgot! Ő nyugodtabb Borisznál, nem felejtí el az ilyet...

IV.

Kellengraa csak másnap hozta el az anódtelepét. Darvas nagy lázban állította össze a készüléket s amikor az első zűrzavaros hangokat meghallotta, nem tudott hova lenni örömeiben.

— Várjá! Várjá! Már szól! — kiáltotta szinte magánkívül.

Valami csodálatos fölszabadulást érzett, mintha börtönből jutott volna ki. Az egész világ itt nyüzsgött előtte, föl, föl az étherig! Idegen nyelv beszédhangjai, valami ének foszlányai, muzsikaszó zöngéi, locsantak agyába és szinte megrészegítették. Erősíteni akarta a hangot, de hirtelen éles fütty vágott belé. Valósággal megrémült.

Gyakorlatlanul, izgatottan bajmólódott a készülékkel míg egyszerre világos beszédhangot figyelhetett meg. Jó ideig figyelte, amíg megértette: svéd nyelven adtak le hireket.

— Stockholm... Biztosan Stockholm, — nyögte izgatottan.

A monoton hang beszámolt a búza árának váratlan emelkedéséről, amely az oroszországi nagy keresletnek tudható be. «Az orosz falvak népessége éhínséggel küzködik, — mondta a hang — és megbízható jelentések szerint negyvenezer paraszt tart Moszkva felé, hogy kenyeret kérjen azoktól, akik a búzájukat elrekvirálták.»

Hadarva közölte feleségével a hallottakat.

— Itt is suttogták már, — mondta az asszony.

Remegve állottak a készülék mellett, mint tolvajok, akik a világ titkait lopják el. Mintha századokat röpültek volna át, új országok elmosódó tájai ködlöttek föl előttük, emlékek ostromolták agyukat és a lelkük fényessége kiült az arcukra.

— Páris, — suttogta Várjá. — Hol lehet Páris?

Darvas keze reszketve nyúlt a kondenzátor gombjához.

— Bu-da-pest, — lihegte és a szeme könnybe lábadt.

Aztán megrázta a fejét.

— Ahhoz gyöngé ez a készülék...

De hajnalig nem tudtak elválni az új csodától.

V.

Harmadnapra várták Vinczerszkyt vissza. Valamennyien együtt voltak megint. Próbáltak erről-arról beszélgetni: nem ment. A hideget emlegették s hogy milyen nehéz fűtőanyaghoz jutni. Gyantos sűrűn köhögött és egyszercsak, kifakadt:

— Pokol ez, pokol!... Itt fogok elpusztulni... Érzem, ezt a telet már nem bírom végig! Itt nem bírom... itt nem!

Az asszonyok vigasztalták, Várjá teát öntött neki, de igazában valamennyien másutt voltak a lelkükkel és félfüllel a lépcsőt figyelték : jön-e már?

Darvas a másik szobába huzódott s a rádiót hallgatta.

Már késő este volt, amikor Vinczerszky megjött. Alig dobta le magáról a bundát, már harsogva kiáltotta :

— Készülni, készülni ! Holnap délben utazunk !

— Hát sikerült? — kérdezte Szűts bátortalanul.

— No iszen, amihez én hozzáfogok ! — henegett az ágens.

Gyantos reménysége mintha elpárolgott volna. Izgatottan dörzsölgette sovány kezét és máris indulni szeretett volna.

— A pályaudvaron találkozunk? A pályaudvaron? — kérdezte kásás hangon. — Nem fogok egész éjjel aludni tudni . . . És milyen messze van még hazáig !

Kicsit elcsöndesedtek, mintha szíven ütötte volna őket ez a hang. Egy pillanatig mindenki maga elé nézett, a múlt és a jövő képei boszorkányos gyorsasággal kápráztak föl a lelkükben és egyikük-másikuk halkan sóhajtott.

Pavlova Varvara barátságosan fordult a lengyelhez.

— Egy csésze teát csak megiszik velünk? . . . Képzelem, milyen boldogok most Boriszék !

— Hát igen . . . köszönöm . . . Én megtettem a magamét . . . Igaz, egy kicsit hideg volt és sokáig vártunk a szánkóra. Nem tudom, miért késtek.

— És Mária Golochova? Nem üzent semmit? — kérdezte most Varvara, amíg a teát a csészébe öntötte és ügyelt a kezére, hogy ne remegjen.

Feszült csend támadt.

— Nem . . . azaz mégis, — mondta a lengyel elgondolkozva. — Búcsúüdvözetét küldi mindnyájuknak és azt üzeni, hogy e hét végéig Revalban maradnak.

— Úgy? . . . Revalban?

Varvara meghökkent a nyilvánvaló hazugságra, mert Revalról szó sem esett köztük, de mosolygó arca nem árulta el ijedt gondolatait. A többiekre nézett. Zavartan fészkelődtek. — Mit is kellene most tenni. Csak kijönne már Lajos is, — gondolta nyugtalanul.

— Dehát valami pozitívummal nem igazolhatná — kezdte Szűts, de Varvara jelentős pillantására elhallgatott.

— Nem is mondtam még neked — fordult Varvara Mihajlovna Olgához, — hogy milyen aggodalomban vagyok anyám miatt. Beteg. Már tegnap gyöngékedett és mára megkívánta az ágyat . . . Ilyen idős asszonynál ez . . .

— Eszerint te nem is jöhetnél velünk holnap? — kérdezte Olga szigorúan.

— Holnap okvetlenül indulniok kell — szólt közbe Vinczerszky. — Mert nem tudom, mikor találkozik megint ilyen alkalom.

— Istenem . . . nem is tudom . . . Most így hagyjam magára szégyén öregasszonyt? — szabadkozott Varvara.

— No kérem, nekem mindegy. De ha már ennyit fáradt az ember, akkor nem szabad elszalasztani az alkalmat. Elvégre nem tudom, még egyszer vállalkozom-e ilyenre? . . . És az embereket is kicserélhetik . . . Nem állhatok jót mindenkiért. Kérem, én amondó vagyok, hogy holnap okvetlen, igen : ok-vet-len indulniok kell, — mondta hangsúlyozottan. — Annál is inkább — tette hozzá titokzatosan, mert ezek az összejövedelek . . . nem mondom, de föltünhetnek !

— Hát hiszen nincs itt szó semmiről, azt maga tudhatja legjobban, bátyuskám — szólott közbe Amlacher.

— Határozzunk ! Pavlovna Varvara, határozzunk ! Én menni akarok ! — kiáltotta Gyantos idegesen.

Izgatott, lármás vitatkozás támadt, mindenkit elragadott a nyugtalanság és Varvarától várták a megváltó szót. De ő maga is tanácstalan volt, a lelkében rémképek hemzsegttek, Boriszékat már börtönben látta és attól tartott, akármit mond is, Vinczerszky most már odajuttatja valamennyiöket. — Istenem, Istenem, most segíts meg ! — sóhajtott magában.

Mihajlovna Olga pedig odahajolt hozzá és azt suttogta :

— Mi van a cédulával? Mi van a cédulával? Kérd el tőle a cédulát, Várjá !

Gyantos is meghallotta ezt és ő egyenesen Vinczerszky elé posztolta magát.

— Ja, igaz ! Hát mi van a cédulával? Magának, apám, cédulát kellett volna hoznia Mária Goločovától . . . Nincs cédula? Nincs? Kicsoda maga, apám? Kém, vagy micsoda?

Dermedten néztek Vinczerszkyre, de annak nem változott meg az arca, csak épen a hangja lett szomorkás, amint mondta :

— A régi világban azt mondták : Jó tettért jót várj ! . . . Hát lássák, mennyi igazság van ebben? Most már kémnek mondanak, amiért az életemet kockáztatom másokért . . . Mert mi hasznom van az egészségből? Az a pár rubel . . .

— A cédulát, apám ! — ordította Gyantos magából kikelten.

— Hiszen mondtam, hogy olyan hideg volt . . . Eh ! . . . Az üzenetet szóval elmondtam. Mást nem tehetek — felelte a lengyel sértődötten.

A bizonytalan jövő ezernyi kinja csapott közéjük és legbensőbb lényük minden fájdalomra kiült arcukra, amint ott görnyedtek, lehorgadt fejjel. Még sóhajtozni se mertek ebben a pillanatban. De ekkor megnyílt a másik szoba ajtaja és Darvas magához szólította a feleségét. Várjá nyugalmat mimelt s amikor eltűnt az ajtó mögött, a társaság még elhagyottabbnak érezte magát . . .

Odabent Darvas riadtan nézett a feleségére.

— Iszonyatos ! — mondta fojtottan. — Most mondták be a hírek

között, hogy tegnapelőtt az észet határon kozákok fogtak el egy menekülő társaságot . . . Csak Boriszék lehettek !

— Teremtőm ! Hát mégis . . . Most aztán mit csináljunk? . . . Ja, igen, a cédula sincs nála, a Mária üzenete . . .

— Hogy is lehetne !

— Zárd el az asztalt, nehogy rájöjjön erre is ! — mutatott Várjá a rádióra.

Erre azonban Darvas nem ért rá, mert dulakodást hallott a másik szobából. Izgatottan ugrott az ajtóba, de Dudás és Szűts már lefogta Gyantost, aki Vinczerszkyre vetette volt magát.

— Ugyan, mi jutott eszedbe! — mondta aztán ő is. — Egy ilyen derék emberre támadsz, aki annyi áldozatot hozott értünk? — Aztán Vinczerszkyhez fordult: Bocsásson meg neki . . . Beteg ez a szegény fiú, beteg . . .

Nagynehezen lecsillapította őket. Az ágens azonban választ akart és egyenesen Darvashoz fordult.

— A magam részéről sose voltam valami nagyon az elutazás mellett — mondta Darvas kitérően. — Hiszen egészen jól vagyok én itt . . . Megszoktam . . . Jó keresetem is van és azt se tudom: mi van most másutt, külföldön . . .

— Ha anyám nem volna beteg — szólt közbe Várjá. — De az uram nélkül persze egy lépést se teszek . . .

— Tehát nem akarnak? Most egyszerre nem? — kiáltotta haragosan a lengyel.

Gyantos dühösen rikácsolta:

— Nem, mert spicli vagy! Ázsán provokátor! Bitang kém! . . . Szűts alig tudta hatalmas tenyerével a száját betapasztani.

— Hát jó! Csak meg ne bánják! — vetette oda kurtán Vinczerszky és köszönés nélkül lódult ki az ajtón.

Várták, amíg a lépése elhangzott a lépcsőn. Senkise szólt, még Gyantos is magábaroskadtan huzódott egy székbe. Darvas később oktatni kezdte barátait:

— Bizonyíték nincs ellenünk . . . Legföljebb kihallgatnak. Azt kell mondani, hogy Vinczerszky erőszakoskodott és mi csak azért egyeztünk bele a tervébe, hogy Boriszékát segítsük . . .

— Ez nem rossz — mondta Szűts és végignézett a többieken, hogy lássa, ők miként vélekednek a dologról. De a levertség úgy áradt ezekről az arcokról, hogy végigfutotta a hideg.

Csönd volt, nehéz csönd, a falióra rekedt zöreje pár pillanatig mindenki figyelmét magára vonta, Pavlovna Borbálának hirtelen eszébe jutott, hogy ő a háziasszony, ólmos mozdulattal kelt föl, hogy teát kínáljon, de ekkor Gyantos fuldokló zokogással borult az asztalra.

— Ó . . . Ó ! — mondták a kerekre nyílt szájak és mindenki megmozdult, de a vigasztaló szavak szárazon koppantak és nem könnyítettek sem Gyantoston, sem azon, aki kimondta őket. Mindenkit eltöltött a saját boldogtalansága.

— Ejnye, cimborá, szedd össze magad . . . Nem szabad mindjárt elesni — mondta Darvas, de ezt akár önmagának is mondhatta, mert ebben a percben ő is mérhetetlenül árvának érezte magát.

Gyantos csak rázkódott és nem felelt. Az asszonyok szedelőzködni kezdtek s a férfiak, egyik a másik után, az ablak felé somfordáltak.

— Még egy csészével — udvariaskodott Varvara, de mindenki elhárította a kínálást : Majd máskor . . .

Valami idegenség szűrődött közénk, mint a köd, amely az utcákat megtöltötte a láthatatlan égboltig. Mindenki már csak önmagát érezte és hidegen, nem látó szemmel néztek maguk köré.

— Gyerünk . . .

Szűts föltámogatta Gyantost.

Nemsokára lábak dobogása hallatszott a lépcsőn. Várja fáradtan dőlt az ajtónak s úgy tetszett neki : mindazok, akik nemrégiben baráti szívvel ültek körülötte, most ijedten futnak, menekülnek, mintha mindenüket elveszítették volna . . .

Majthényi György.

A NAP.

*Pirul a Nap jövet-menet,
haragban fő öreg feje,
este-reggel tanakodik:
feljöjjön-e, lemenjen-e.*

*Méltók-e látni mosolyát
az elvakult por-emberek,
vagy ideje, hogy végtelen
sötétségbe süllyedjenek?*

*Méltók-e látni csillagot
s a szüzi Hold arculatát,
vagy perzselje őket agyon
egy puszttító pokoli láng? . . .*

*S reggelenként a bosszútól
senki sem tartja vissza őt,
csak egy szülője oldalán
szendergő édes újszülött.*

*Azért az egyért élni hagy
százmillió bűnös szívet,
siet megcsókolni arany
sugarával két kis szemet.*

*Estelenként: lát egy bohó
szerelmespárt bolyongani
s úgy meghatódik, hogy lemegy
és kezd a harmat hullani.*

*Világítani kell tovább
a Föld másik féloldalát
s lemegy, de felküldi nekik
ragyogó Hajnalcsillagát.*

Erdélyi József